

SZEMLE

ISZTORIJA VTOROJ MIROVOJ VOJNI

1939—1945

(Vojenizdat, Moszkva, 1977. 8. k. 536 o.)

„A második világháború története 1939—1945” c. mű 8. kötete 1977-ben jelent meg. A kötet részletesen kutatja a második világháború katonapolitikai, hadászati, gazdasági helyzetét és egyéb jelenségeit az 1944-es évi téli-tavaszi hadjárat időszakában, a szovjet—német arcvonalon. Ezen események során a szovjet fegyveres erők három nagyméretű hadászati támadó hadműveletet folytattak: Leningrád és Novgorod alatt, a jobbpárti Ukrajnában (a Dnyeper folyótól nyugatra) és a Krímben.

A leírt események kutatásának tudományos objektivitása érdekében a szerzők nagy mennyiségű levéltári anyagot, a világ számos országában fellelhető dokumentumot és forrást vettek igénybe, azokat a marxista—leninista módszertan alapján elemzik. Konkrét tényekkel lepellezik le a burzsoá történelemhamisítókat, akik megkísérlik elferdíteni az elmúlt háború eseményeit, elfedni a Szovjetunió győzelmének forrásait, elvitatni a szovjet hadsereg felszabadító küldetését, fehérre mosni az imperializmus agresszív politikáját.

A szerzők a kötetben bemutatják az SZKP és a szovjet kormány politikájának döntő hatását a politikai és katonai események menetére és kimenetelére ebben az időszakban. Nagy helyet szentelnek Délkelet- és Közép-Európa országai kommunista pártjai tevékenységének, mely arra irányult, hogy megszervezzék és kibontakoztassák népeik harcát a fasiszmus ellen és megghiúsítsák a belső reakció terveit. Leírják a megszállt nyugat- és észak-európai ellenállási mozgalmak tevékenységét, a Távol-Keleten és Délkelet-Ázsiában, Afrikában, a Közel- és Közép-Keleten kibontakozott felszabadító harcot.

Bár az e kötetben leírt események időtartama mindössze fél esztendő — 1943 december — 1944 május —, mégis rendkívül nagy befolyást gyakoroltak a

harcoló felek politikájára és hadászataira. Ezen események kiinduló pontja, alapja a háború menetében bekövetkezett gyökeres fordulat, melyet a szovjet hadsereg a sztálingrádi és a kurszki csatákban ért el, aminek eredményeként sikerült kiragadni a hadászati kezdeményezést az ellenség kezéből és megfordítani a háború menetét az antifasiszta koalíció javára. A szovjet—német arcvonalon elért győzelmek hatására aktivizálódott a fegyveres küzdelem más hadszíntereken is, fellángoltak a megszállt országok népeinek nemzeti-felszabadító harcai. A Szovjetunió a fasiszta agresszor elleni harc élvonalában küzdve viselte a háború fő terheit, a szovjet—német arcvonal volt a második világháború fő arcvonala.

A kötet meggyőzően bizonyítja a Wehrmacht támadó, majd pedig védelmi hadászatainak teljes csődjét. A sztálingrádi és a kurszki győzelem után már a szovjet Legfelsőbb Főparancsnokság diktálta a fegyveres harc feltételeit. Az 1944-es évi téli-tavaszi hadjárat konkrét példáin mutatják be a Főhadiszállás szerepét a hadműveletek katonapolitikai céljainak elérésében: jelentéktelen erőfölényben, bonyolult időjárási viszonyok között biztosította azok megvalósítását. A szovjet csapatok fölénye személyi állomány tekintetében 1,3-szeres, lövegekben, aknavetőkből 1,7-szeres, harci repülőgépekben 3,3-szeres volt. Harckocsi és önjáró tüzérségi lövegek terén a szovjet hadsereg elmaradt a Wehrmachttól; ezt az 1943-as évi hatalmas méretű támadó hadműveletek nagy veszteségei magyarázzák. A szerzők szemléltetően bizonyítják, hogy ez nem is annyira mennyiségi, mint inkább minőségi fölény volt; mindenekelőtt a szovjet katonák magas fokú erkölcsi-harci tulajdonságaiban, a szovjet hadművészet élenjáró jellegében, a parancsnoki és politikai állomány megnövekedett mesterségbeli tudásában nyilvánult meg.

Ezen időszak hadműveleteinek kutatásában az is tanulságos, hogy a szerzők felsorolják a harcoló felek helyzetét, terveit, ismertetik a Főhadiszállás direktíváit és a frontparancsnokok elhatározásait. Hadművelési-hadászati áttekintést nyújtanak a harctevékenységekről és megvilágítják a szovjet hadsereg hadművészetének legjellemzőbb vonásait. 1943 végétől a szovjet csapatok, a nyári-őszi támadásokat követően, támadó hadműveleteket folytattak a Wehrmacht ellen, hadművelési szünet nélkül. Ezen hadműveletek teljes időtartama valamivel meghaladja a négy és fél hónapot. Jellemző, hogy a szovjet csapatok támadásában hat harcokcsi- és tizenegy légi hadsereg, valamint a Balti és Fekete-tengeri Flotta és néhány flottilla vett részt. Az ellenség szétzúzásában segítettek a partizánok, akik mesterien együttműködtek a szovjet hadsereggel.

A támadó tevékenységeket három (északnyugati, nyugati és délnyugati) hadászati irányban, több mint 2,5 ezer km kiterjedésben, a Finn-öböltől a Kercsi-félszigetig folytatták. Az 1944-es téli-tavaszi hadjáratban a szovjet csapatok felmorzsolták a Wehrmacht védelmét majdnem az egész szovjet-német arcvonalon, északnyugati irányban 220—280 km-t, délnyugati irányban mintegy 250—450 km-t nyomultak előre. Felszabadították a szovjet terület jelentős részét, kijutottak Lengyelország és Csehszlovákia határához, Románia területére léptek — és a harctevékenységet a Szovjetunió határain túlra helyezték. A támadás során az ellenség 172 hadosztályát és 7 dandárját zúzták szét. Az ellenség több mint egymillió katonát és tisztet, valamint hatalmas mennyiségű harci technikát és fegyverzetet vesztett.

A szerzők rámutatnak, hogy a kötetben vizsgált események legfőbb eredménye a Wehrmacht hadászati védelmének áttörése a második világháború fegyveres harca döntő irányában, a szovjet-német arcvonalon. A hitleri stratégiák arra számítottak, hogy miután hadászati védelemben mennek át, sikerül megtartaniuk a megszállt területeket és ezzel időt nyernek, hogy mozgósítsák a rendelkezésükre álló forrásokat a háború menetének saját javukra történő megváltoztatására. Számítottak arra is, hogy ez idő alatt az antifasiszta koalícióban szakadás mehet végbe. De ezeket a számításokat a szovjet fegyveres erők hatalmas csapásai keresztülhúzták.

Az 1944. évi téli-tavaszi hadjárat előestéjén kedvező hadászati helyzetet foglaltak el az újabb nagyméretű támadó hadműveletek szétbontakoztatására. Az „Észak” hadseregcsoportra mért csapások

után a szovjet-német arcvonalon északnyugati irányban kedvező helyzet alakult ki a szovjet Baltikum és Karélia felszabadítására, valamint Finnország kiugratására a háborúból. A nyugati irányban, a Belorussziában védekező „Közép” hadseregcsoport szárnyainak átkarolása eredményeként, kedvező feltételek teremődtek a szovjet csapatoknak Németország határához való kijutásához. Délnyugaton, az itt védekező fasiszta csapatok kettéosztása és elszigetelése következtében, lehetőség nyílt támadás kibontakoztatására a Balkánon.

A szovjet hadsereg sikeres támadó hadműveletei meghiúsították a fasiszta parancsnokság kísérleteit, hogy megerősítse védelmét nyugaton, ezáltal kedvező feltételeket biztosítottak a szövetségeseknek a franciaországi partiszállás előkészítéséhez, és nagyban elősegítették annak megvalósítását. Ez vitathatatlan történelmi tény. A kötetben rámutatnak azonban arra is, hogy a szovjet fegyveres erők téli-tavaszi támadásának a második világháború általános menetére gyakorolt hatását, illetve jelentőségét a háború után nyugaton megjelent számos műben elhallgatják vagy tagadják. A burzsoá történelemhamisítók szándékosan, durván elferdítik a Szovjetunió tevékenységét a második front megnyitása előestéjén. Ugyanakkor a történelmi tények azt bizonyítják, hogy ebben az időszakban a Wehrmacht szárazföldi csapatainak és légierejének alapvető erőit és eszközeit továbbra is a szovjet-német arcvonal emésztette fel. Az 1944-es téli-tavaszi hadjárat során a keleti arcvonal helyreállítása céljából a német parancsnokság kénytelen volt Németországból és Nyugat-Európa más országaiból 40 hadosztályt és 4 dandárt kellett reáirányítani.

Hadművészeti szempontból a kötet értéke az, hogy az olvasó számos, napjainkban is érvényes tanulságos példát talál a szovjet hadászat, hadművelési művészet és harcászat alapvető tételeinek alkalmazására. Ezek megmutatják a politikai és katonai döntések kölcsönös összefüggését, az ellenséges csoportosítások bekerítésére és szétzúzására irányuló hadászati és frontméretű hadműveletek szervezését és lefolytatását, valamennyi haderőnem és fegyvernem alkalmazását, valamint együttműködésüket a hadműveletek, csaták és harcok során; a törzsek munkáját és a csapatok vezetésének megszervezését, a partizánmozgalom harcának összehangolását a szovjet hadsereg támadásával.

Az egész hadjárat eredményeit befolyásoló tényezők közül különösen nagy jelentőségű volt a főcsapás irányának kiválasztása. Ezt délnyugati irányban ter-

vezték, az ellenséges csapatok legerősebb csoportosítása ellen. A főcsapás végrehajtására a harcoló hadsereg rendelkezésére álló erők több mint egyharmadát jelölték ki, beleértve a Főhadiszállás mind a hat harcokosi-hadseregét és alapvető tartalékait. A főcsapás biztosítása érdekében északnyugaton és a szovjet—német arcvonal tengelyében három-három front indított döntő támadást. Ez felmorzsolta az ellenség erőt és megfosztotta a szabad manőverezéstől, déli csoportosítása megerősítésének lehetőségétől.

A frontok egylépcsős hadművelleti felépítése (néhány harcokosi-hadseregből álló) nagyerejű gyorsan mozgó csoportok kijelölésével biztosította az erők összpontosítását és a fasiszta csapatok feletti jelentős fölényt a főcsapás irányában, ami lehetővé tette az előre elkészített védelem áttörését, a támadás kifejlesztését nagy mélységben. Ez megfosztotta az ellenséget attól, hogy védelmére felhasználja a természetes terepszakaszokat.

A kötet vitathatatlan érdeme, hogy széleskörűen bemutatja a parancsnokok és törzsek katonai hozzáértését, kezdeményező-készségét, a szovjet katonák bátorságát, tömeges hősiességét; a front és a háterszág nagyszámú hősének nevét ismerteti.

A szovjet—német arcvonalon végbemennő döntő események bemutatása mellett a szerzők a kötetben vizsgálják a más hadszíntereken folyó hadműveleteket is: Délnyugat- és Nyugat-Európában, a Csendes-óceánon, Ázsiában, az Atlanti-óceán útvonalain és a Földközi-tengeren.

A kötet külön fejezete foglalkozik a Szovjetunió gazdasági erejének növekedésével: a szerzők hangsúlyozzák, hogy a háterszág dolgozóinak hősies erőfeszítései nyomán a Szovjetunió megoldotta a legfontosabb hadigazdasági feladatot — megelőzte Németországot a katonai felszerelések, mindenekelőtt harci-technika és fegyverzet gyártásában. Ez a szocialista gazdasági rendszer fölényét bizonyítja. Bemutatják az SZKP KB, a szövetséges

köztársaságok kommunista partjai központi bizottságai, a területi, megyei, városi, járási pártbizottságok és pártalapszervezetek munkáját, mely arra irányult, hogy mozgósítsák a szovjet embereket az ipari és mezőgazdasági tervek teljesítésére, a felszabadított területeken a népgazdaság helyreállítására, a front minden szükségessé váló ellátására. Hangsúlyozzák, hogy a frontokon elért sikerek elképzelhetetlenek lettek volna, ha a nép nem tett volna meg mindent a háterszágban a győzelem érdekében.

A kötetben jelentős helyet foglal el a Szovjetunió külpolitikája. Gazdag tényanyaggal, meggyőzően bizonyítják, hogy a fasiszta blokk katonapolitikai tervei meghiúsításának egyik fontos előfeltétele az antifasiszta koalíció megerősítése, a Szovjetunió, az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia együttműködésének kiszélesítése volt. A szövetséges hatalmak katonai együttműködésének megszilárdításában fontos szerepet játszott a Szovjetunió, az Egyesült Államok és Anglia kormányfőinek teheráni konferenciája.

A kötetben érdekes, korábban nem publikált adatokat jelentettek meg a Szovjetunió és más országok fegyveres erőinek technikai felszereléséről és létszámáról. Számos új adatot, dokumentumot használnak fel. A kötet jól illusztrált, térképek és vázlatok egészítik ki, mindez kétségtelenül emeli tudományos értékét.

A 8. kötet a háború ezen időszakát, a harcok céljait, tartalmát és jellegét teljesebben és világosabban mutatja be, mint az e témában korábban megjelent művek.

A kötet megjelenése a hadtörténettudomány kimagasló eredményeként értékelhető, nagymértékben hozzájárul a második világháború és bonyolult szakaszának teljesebb és pontosabb megismeréséhez és megértéséhez.

Sugár Jenő